

یادداشت

داستانی که ۴۲ ساله شد

سعید مهریویا- «... وضع ساختمان ها و اماکن واقع در اطراف حرم مطهر حضرت رضا (ع) و به خصوص مسافر خانه ها و زوار خانه ها چه از نظر استحکام و چه از نظر فنی و اجتماعی و بهداشتی بسیار نامطلوب است. باتوجه به این موضوع که در شرایط فعلی سالیانه بیش از هفت میلیون نفر از مسلمانان و جهانگردان در این محل مقدس رفت و آمد می کنند، مسئله بغرنج و پیچیده تر دیگر مسئله ترافیک است که محیط بسیار شلوغ و ناهنجاری را در اطراف حرم مطهر حضرت رضا (ع) به وجود آورده که به هیچ عنوان با عظمت و شأن دربار ملائک پاسبان امام هشتم شیعیان جهان منطبق نیست و بر این اساس سال هاست که اجرای سریع طرح تخریب اماکن واقع در اطراف حرم مطهر حضرت رضا (ع) و نوسازی و بازسازی این منطقه تهران را حل رفع مشکلات شناخته شده است...».

این مقدمه آشنا و پرتکرار، بهانه یکی از بزرگترین دست اندازی ها در بافت پیرامون حرم - البته پیش از طرح کنونی - بود. دهه ۴۰ و پس از ثبات نسبی وضع کشور و جاقانان حکومت محمد رضا پهلوی، مشهد و وضع بافت پیرامون حرم، نقل محافل سیاسی و دربار بود. کشمش بر سر چگونگی ورود به موضوع و تقابل میان مشاور (بوربور و همکاران) و شهردار مشهد (دکتر معتمدی) این کار را بارها عقب انداخته بود؛ کاری که نه قاطعیت نادر با تمانقلیچ حریفش شد، نه درایت باقر پیرنیا و نه آرامش حسن زاهدی. ۲۱ اردیبهشت ۱۳۵۳، عبدالعظیم ولیان که پیش تر وزیر اصلاحات ارضی بود، استاندار خراسان و نایب التولیه شد. یکی از نخستین کارهای او رسیدگی به موضوع بافت بود. شهریور ۵۳ خرید بخشی از املاک و دکان های مجاور و روبه روی صحن پهلوی (رواق امام) آغاز و اوراق مشارکت هم منتشر شد؛ اما اسفند ۵۳ اولین جرعه تخریب با خراب کردن سقف بازار زنجیر (محدوده بست شیخ بهایی کنونی) زده شد. با فرارسیدن نوروز و مسافرت ها کار تخریب باز ایستاد تا ۱۸ فروردین ۵۴ که تخریب فلکه خارجی، به مساحت ۲۱ هکتار، از سر گرفته شد. روزنامه های آن روزها مدام این خبر را منتشر می کردند و از رضایت مردم و اصناف می گفتند. کمیسیون ۵ نفره شامل فرماندار، دادستان، رئیس ثبت، نماینده شهر بانی و ساواک بر کار قیمت گذاری و خرید نظارت داشتند. به مالکان دوپیشنهاده می شد: یکی خرید عرصه و اعیان و حق کسب و پیشه و پرداخت نقدی، و دیگری واگذاری زمین در طرح تازه فلکه، معادل مساحت عرصه پیشین. پنج ماه بعد با تخریب ۱۴۰۰ مغازه و ۷ پاساژ و ۱۵ تیمچه و ۲۵ سرا و ۹۸ مسافر خانه یا هتل و ۱۲۶ منزل مسکونی و پرداخت و تأمین حقوق مالکان در ۲۰ شهریور ۱۳۵۴ کار ایجاد فلکه خارجی به شعاع ۱۸۰ متر از مرکز گنبد به پایان رسید. هر چند وعده داده شده بود که پس از آن و با مشورت مشاوران داخلی و خارجی طرح نوسازی اطراف حرم آماده شود، اما این طرح هرگز آماده نشد و طرح مشاور بوربور هم کنار گذاشته شد. طی سال های بعد، بناهای پیرامون حرم در فلکه داخلی هم تخریب شد و با اصلاح هندسی مسیر سواره و ایجاد فضای سبز، طرح خاتمه یافت و به ایران پس از انقلاب به ارث رسید.

این بنا که ثبت ملی هم شده در حال حاضر مخروبه ای بیش نیست و فقط نشانه های مختصری از شکوه معماری اش در میان مخروبه ها به چشم می خورد

مرحوم: «منزل زرین زاده»

می شوند؛ ایوان ضلع جنوبی که هم در طبقه همکف و هم در طبقه اول وجود دارد، دو ستون بلند با تزئینات آجرکاری بسیار زیبا دارد. این ستون ها به ارتفاع دو طبقه امتداد یافته اند. ایوان ضلع غربی در طبقه اول قرار دارد و روبه روی یک اتاق پنج دری واقع شده است.

ویژگی

مهمترین ویژگی این بنا، حیاط مرکزی زیبا و بنای دو طبقه آن است که میان حیاط قرار دارد؛ همچنین دو ایوان ضلع جنوبی و غربی بنا را می توان جزو زیبایی های چشم نواز این خانه قدیمی به حساب آورد. تزئینات آجرکاری بسیار زیبای بنا و دوران ساخت این اثر از دیگر ویژگی های آن است؛ به عبارت دیگر مهمترین شاخصه ای که در مورد منزل مسکونی زرین زاده می توان بر شمرد، همین سبک ساخت بسیار زیبا و دلنشین آن است که یادآور بنای مسجد و مدرسه «آقا بزرگ» کاشان است.

وضعیت فعلی

این بنا از زمان ساخت، یک منزل مسکونی بوده است، اما از حدود ۲۵ سال پیش تا اواخر دهه ۷۰ بلا استفاده مانده است. در دهه ۸۰ کم کم به صورت نیمه مخروبه درآمده و بخشی از ایوان طبقه دوم آن به عنوان انبار هتل «مشهد سرا» استفاده شده تا اینکه در نهایت کاملاً تخریب شده است. این بنا که ثبت ملی هم شده در حال حاضر مخروبه ای بیش نیست و فقط نشانه های مختصری از شکوه معماری اش در میان مخروبه ها به چشم می خورد.

شعبان شریف- خانه زرین زاده در خیابان نواب صفوی، کوچه نواب صفوی ۱۱ واقع شده است، درست همان قطعه پشت هتل «مشهد سرا» که با پلاک ۹ سند خورده است. این خانه جزو آثار ثبت ملی کشورمان است و به تاریخ ۱۱/۰۵/۸۴ با شماره ۱۲۳۸۷ به ثبت رسیده است.

تاریخچه

منزل زرین زاده در دوره قاجاریه ساخته شده است و قدمت آن به حدود ۱۳۰ سال می رسد. این منزل، از همان ابتدای ساخت در مالکیت آقای زرین زاده بوده است؛ کسی که از بازاریان سرشناس و ثروتمند مشهد بوده است. تمکن مالی او را می توان از ظاهر بنای خانه تشخیص داد. پس از درگذشت آقای زرین زاده، این منزل به پسران و ورثه او می رسد. هتل «مشهد سرا» هم که اکنون در جلوی این منزل ساخته شده است، متعلق به پسران مرحوم زرین زاده است.

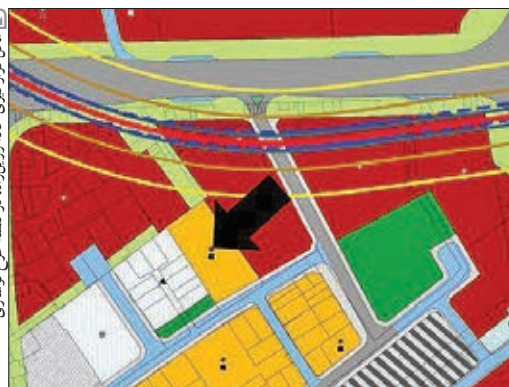
مشخصات

منزل زرین زاده، ساختمانی بزرگ و دو طبقه دارد با حیاط مرکزی. ورودی اصلی این بنا در قسمت شمالی است که بعدها در مقابل آن یک زور خانه بنا می شود، زور خانه ای متعلق به خود آقای زرین زاده. این بنا در گذشته با ساختمان های اطراف خود در ارتباط بوده و راه های داخلی متعددی میان آن ها وجود داشته است. پس از ورود به بنا، در دو ضلع غربی و جنوبی حیاط ایوان هایی مشاهده

نمایی از ایوان خانه پیش از تخریب

محل قرارگیری خانه زرین زاده در نقشه طرح نوسازی

نمایی از تزئینات خانه که در تعمیرات سال ها بعد پوشانده شده اند

نمایی از امروز یک خانه نبش

